

KIYÂMET

﴿٧٥﴾ سُورَةُ الْقِيَامَةِ

Buna hem Sûrei Kiyame, hem Lâuksimü Sûresi denilir. Hilâfsız, istisnasız Mekkîdir.

Âyetleri - Kırktır.

Kelimeleri - Yüz doksan dokuz.

Harfleri - Üçyüz elli iki.

Fasılası - هـ ر ق ي ا harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿١﴾ لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ﴿٢﴾ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ
 ﴿٣﴾ أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٤﴾ بَلَىٰ قَادِرِينَ
 عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٥﴾ بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ
 ﴿٦﴾ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَمَةِ ﴿٧﴾ فَإِذَا بَرِقَ الْبَصْرُ ﴿٨﴾
 وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٩﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿١٠﴾ يَقُولُ
 الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيَّنَ الْمَفْرُوعِ ﴿١١﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١٢﴾

Sh:»5471

﴿١٢﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٣﴾ يَنْبِئُوا الْإِنْسَانَ
 يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٤﴾ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ
 ﴿١٥﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٦﴾ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ
 بِهِ ﴿١٧﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ فَإِذَا قَرَأَنَاهُ فَاتَّبِعْ
 قُرْآنَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿٢٠﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ
 الْعَاجِلَةَ ﴿٢١﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢٢﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ
 ﴿٢٣﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ ﴿٢٤﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٥﴾

تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٦﴾ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ
﴿٢٧﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٨﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٩﴾
وَالْتَفَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٣٠﴾ إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ

Meali Şerifi

Yo... Kasem ederim o kalkım gününe (yevmi kıyameye) 1 Yine yo... Kasem ederim o pişman cana (nefsi
levvameye) 2 İnsan sanırım ki derleyemeyiz kemiklerini? 3 Evet derleriz kadir olarak tesviyeye bile
parmaklarını 4 Fakat insan ister önünde fücür etmesini 5 Sorar: ne zaman diye o Kıyamet günü 6 Ne vakıt
ki o göz şimşek çakar 7 Ve Ay tutulur 8 Ve Güneş ve Ay toplanır 9 Der o insan o gün: nereye kaçmalı?

Sh:»5472

(eynel'mefer) 10 Hayır hayır, yok bir siper 11 Rabbinadır ancak o gün karar 12 Ayıtılır insan o gün,

yaptıklarıle mukaddem, müahhar 13 Doğrusu insan kendine karşı bir basîrettir 14 Dökse de ortaya
ma'ziretlerini 15 Depretme ona dilini iyvedinden onu 16 Çünkü bize aiddir onun cem'i ve Kur'anı 17 Biz
okudukmu o vakit ta'kiyb et o Kur'anı 18 Sonra bize aiddir yine onun beyanı 19 Hayır hayır siz pişîni
seviyorsunuz 20 Ve Âhireti bırakıyorsunuz 21 Nice yüzler o gün ışılar parlar 22 Rabbına nâzır 23 Nice
yüzler de o gün ekşir puserır 24 Anlar ki kendilerine bel kıran yapılır 25 Hayır hayır ne zaman ki o can
köprücüklerle dayanır 26 Ve denilir: kim var bir okuyacak? 27 Ve sezer o dem temamefirak 28 Ve dolaşır el
ayak: bacağa bacak 29 Rabbinadır o gün yalnız mesak 30

1. ﴿لَا أُقْسِمُ﴾ - kasemi nefiy değil, « لَا وَاللَّهِ » hayır vallaahi, yok vallaahi, değil vallaahi

gibi nefiyden sonra kasemdir. Netekim İmriül'kays şöyle demiştir:

لا وابتك ابنة العامرى لا يدعى القوم انى افر

Cumhur, bu gibi « لا » ların sıla, ya'ni mücerred te'kid için ilâve edilmiş, zâid olduğunu söyler. (Sûrei

Vakıada « فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ » bak) fakat Zemahşerînin beyanına göre

kasemden ewel gelen bu « لا » « فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ » gibi kelâmın arasında olursa

kasemi te'kid için ziyade edilmiş sıladır. Netekim « لَعَلَّ يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ » de ılmı te'kid

için ziyadedir. Lâkin bu Sûrede ve Sûrei Beledde olduğu gibi kelâmın ibtidasında vâkı' olduğu zaman sıla

değil, nefydir. Çünkü sıla kelâmın esnasında olur. Bu nefyin vechi şudur: bir şey'e yemîn etmek, onu

büyütmek, ı'zam etmektir. Bunun başına harfi nefiy idhal etmekle sanki şöyle denilmiş gibi olur: «şu

söyliyeceğim söz o kadar mühim

Sh:»5473

ve büyüktür ki bunun büyüklüğünü tanıtmak için kasem etmek bile etmemek gibidir, ya'ni ondan ziyade

ta'zîme lâyıktır.» Bu ma'nâ ise kasemi takviye etmiş olacağından nefy ile te'kid edilmiş olur. Ba'zıları

«kaseme hacet ve lüzum yok bu gayet kuvvetli ve belli» ma'nasiyle bu te'kidi ifade etmişler, ba'zıları da

kasemden evvel geçmiş olan muhalif fikirleri redd için olduğunu söylemişlerdir. Bunu kasemden evvel

muhatabanı zuhnini tahliye ma'nasiyle de ıyzah edebilirizki şöyle demek olur: şimdi zihninden bütün

muhalif fikirleri sil, söylenecek ve dinlenecek başka birşey yok ancak şu söyliyeceğim hâkikat vardır.

Kasem ederimki ilh... Kasem, ma'lûmki yemîn demektir. Biz meâlde bu «lâ» yı, bu ma'nalara temass

edebilmek için yo... Diye ifade etmeği muvafık gördük. ﴿بِیَوْمِ الْقِیَمَةِ﴾ - Yevmi Kıyame, ölülerin

dirilip kalkması günü, kalkım gününü önü ölüm ve yıkım günüdür. Bununla kasemin cevabı ma'lûm olduğu

için hezf edilmiştir. « **أَيْحَسِبُ الْإِنْسَانُ** » cevabı makamına ikame olunmuştur. Zira Kıyamet

gününe kasem onun muhakkak olacağına kasemdir. Bu ise şöyle demek olur: «kalkım gününe kasem

ederimki siz muhakkak ba'solunacak, öldükten sonra kaldırılacaksınız 2.

﴿ **وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ** ﴾ - bu da aynî mazmunda olarak nefsi levvamenin

tehakkukuna kasemdir. Nefsi levvame, levm edici nefis demektir. Bu da ya başkasını levm eden pek

kınâyan nefis yâhud yaptığı günahların fenalığını anlayıp da kendini kınayan, peşîman nefis demek olabilir.

İkincisi daha ma'ruf ve meşhurdur. Onun için nefisler: nefsi emmare, nefsi levvame, nefsi mutmeinne, nefsi

mülheme, nefsi zekiyye, nefsi razıye, nefsi merdıyye diye yedi mertebeye kadar sayılırki her biri terbiye ve

riyazat ile sülûkte bir mertebedir. Ya'ni Kıyamet günü muhakkak olacak ve ona inanmak

istemiyen

Sh:»5474

emmara nefisler o gün kendisini çok levm edecek, Dünyada yaptıkları gafletlere, günahlara çok peşîman

olacaklar, hattâ her nefis kendisini levm edecek, Dünyada yaptığı kusura peşîman olacak, daha iyi neye

çalışmadım, daha güzel işler neye yapmadım diye peşîmanlık edecektir. Bu suretle nefsi levvameye kasem

«o gün mütehakkık olan levmindeki acılığın ehemmiyyetine ve büyüklüğüne tenbih için demek olur. 3.

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ﴾ Kasemlerin cevabları makamındadır.

Ah nes ibni Şureykın damadı Adıyy ibni Ebî rab'â, Hazreti Peygamberin komşusu idi ve bu ikisi hakkında

Resulullah «اللَّهُمَّ اكْفِنِي جَارَ السُّوءِ» Allahım bana kötü komşumun hakkından gel»

derdi. Adıyy birgün Resulullaha: Ya Muhammed bana o kıyamet gününden haber ver bakalım, o ne zaman

ve nasıl olacak? Demişti, Resulullah da haber vermişti, onun üzerine Adıyy: ya Muhammed ben onu

gözümle görsem yine tasdik etmem ve sana inanmam, Allah o kemiklerimi toplayacak? Demişti. Ebu Cehil

de: Muhammed, Allah tealânın bu kemikleri çürüyüp dağıldıktan sonra toplayıp yeni bir hilkatle iade

edeceğini zu'mediyor? Demişti, bu Sûre bunların biri sebebiyle nâzil olduğu rivayet olunuyor. Bundan

dolayı «الْإِنْسَانُ» ı ahde haml etmek isteyenler olmuş ise de sebebi nüzul tahsîs ve ta'yini iycaab

etmiyeceğinden zâhiri vechile cinse mahmul olması doğrudur. Bundan her insanın böyle zannetmesi de

lâzım gelmez. 4. ﴿بَلَى﴾ - Harfi tasdîktir. Şu kadarki ne'am, lâ, evet, hayır gibi degil, nefyi isbat

suretiyle tasdik ve takrir eden bir harfi tasdîktir. Meselâ daha gelmedimi? Suâline karşı evet yâhud hayır

denilse evel gelmedi hayır gelmedi denilmiş gibi olduğu halde «belâ» denildiği zaman «evet geldi»

denilmiş olur. Onun için biz «بَلَى» harfini fi'li zikretmeksizin sadece

Sh:»5475

terceme edemiyoruz. Burada « بَلَى نَجْمَعُ » « بَلَى » ye mukabil « أَلَّنْ نَجْمَعُ » demektir.

﴿قَادِرِينَ﴾ - de mukadder « نَجْمَعُ » nün fâ'ilinden hâldir. Meali: evet biz onun kemiklerini öyle

cemeder; derler toprazki ﴿عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ﴾ parmaklarını bile tesviyeye kadir

olarak - ya'ni sade o iri kemikleri değil, bedenin en ince teşkilâtına varıncaya hepsini, hattâ gövdesinin,

etrafının en ince uçları olan parmaklarını uçlarındaki inceliklere varıncıya kadar tamamıyla tesviye etmek

şartiyle derleyip toplamağa kadiriz. Parmakların uçlarının hilkatinde bu suretle inceliğe işaret edilmiş

olması zâhirî ve basîf bir şey değil, onların hilkatinde görüldüğünden çok derin ve ehemmiyetli incelikler

bulduğuna delâlet eder. Evvelâ insan en mühim işlerini ellerile yapar, onun için el kudretim timsali

oddolunur. Şu iş onun elindedir. Elinden gelir, eli dardır, eli geniştir, eli uzundur, eli kısadır, eli açıktır, eli

sıkıdır. Gibi kudret mefhumuna tealluk eden ifadelerin ele nisbet edildiği kadar hiç bir uzve nisbet edildiği

yoktur denilebilir. Sonra elin bütün kıymeti ise parmaklardadır. El ile yapılan bütün işler parmakla

alâkadardır. Onun için on parmağın diyeti iki el diyetine müsavîdir. Fülân işte onun parmağı var, denilmek

de parmağın te'sir ve kudret nişânesi olduğunu anlatır. Parmakların bütün incelikleri de uçlarındadır.

Parmaklarda ve parmak uçlarında öyle acîb bir san'at ve öyle ince bir hassasiyyet vardır ki Teşrihın, İlmî ensacın incelikleri bile onu ihataya kâfi gelmez. Lâmise kuvvesinin hemen hemen bütün incelikleri onlarda toplanmıştır. Kaba bir misal ile: karanlık bir gecede meselâ bir kilâr veya bir dükkânda gezinirken elinizdeki bir baston ile şuraya buraya dürttüğçe şu taş, şu toprak, şu un çuvalı, şu pirinç veya bulgur çuvalı, şu kahve veya fasulye çuvalı, şu şeker,

Sh:»5476

şu kömür çuvalı diye bir çok şeyler ayırabilirsiniz ki bütün bunlar bastondan gelebilen türlü ihtizazatın tenevvüatını parmaklarınızın sinir uçları ile aldığı ihsâsât şebekesinin incelikleridir. Bir taraftan silâh gibi bir çok şeylere mukavemet eden tırnakların sertliğile mütenasib adalelerinin dayanıklı teşkilâtı içinde böyle muhtelif zarafet ve incelikleri ihtiva eden ve büyük büyük çekiç ve külünk darbeleriyle, yazı, nakış, resim, tezhib, tahrir daramalır gibi en rakîk çizgileri çizen rakîk ve zarif kalemleri, fırçaları, iğneleri i'mal ve idareye âlet olan parmaklar ve uçları hemen hemen insanlardan sudur eden amellerin en mühim kısmının tecellî ettiği hilkat ünubeleridir. Ki bunların tamam okunması bilinse bir insanın her şey'ini dinemezse de pek çok hususiyyetlerini ifade ettikleri anlaşılır. Şu halde parmaklarını bile tesviyeye kadir olarak denilmekte o

insanın ellerinden çıkan iyi kötü bütün a'mâl ve asâr ile beraber denilmek gibi derin bir ma'na vardır.

Bunları yaratan elbette yine derleyip toplamağa kadirdir. Evet Allah tealâ insanın bütün hususiyetlerini bir

hücrede toplayıp temassül ettirmeğe kadirdir. Nasilki kuyruk sokumundan acüzüzzenebden bir zerre içinde

bir insanın bütün hususiyetlerini toplar. İnsanın o zannı esas itibariyle bu kudreti hiç hissetmediğinden

değil 5. ﴿بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ﴾ fakat insan, ya'ni fâcir insan önünde

fücur etmesini ister - şehvetlerinden, ma'siyetlerinden, lezzetlerinden ayrılmamasını, ileride onlara devam

etmesini ve hattâ ile'ebet fisk-u fücur ile rabbına karşı terbiyesizlik etmesini ister fücurda devamı salâha

tercih eyler de istihza' tarzında çapgınlıkla 6. ﴿يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ sorar ne

zaman o Kıyamet günü diye - lâkin sonra o kıyametin başlangıcı başladımı gözü açılır, Dünyanın her

tarafı başına yıkılmakta olduğunu

Sh:»5477

görür, dehşetler içinde kalır, yaptıklarına peşîman olur, kendini levm zamanı gelir çatar, halbuki son

peşîmanlık fayda vermez, hak yerini bulur. İşte o suâle karşı ölüm ve yıkım emârelerinin görünmeğe

başladığı, Kıyamet başlangıcı anlatılarak buyuruluyorki: 7. ﴿فَإِذَا بَرِقَ الْبَصْرُ﴾ derken ne

zamanki göz şimşek çakar -

BERKI BASAR, gözün şimşek çakması, nâgehan tepesinde çakan şimşekten ma'ruz olduğu dehşet ve şiddet halinden mecaz olarak ansızın başına gelen mühlik hadisenin şiddetli âlâm ve ıztırabiyle dehşet ve

hayret içinde duyulan kesgin intibahı ifade ederki bu sırada hâkikat yıldırımının yaldırayışı içinde insanın

gözünden bütün Dünya yerinden oynayıp silinmeğe başlar 8. ﴿وَخَسَفَ الْقَمَرُ﴾ ve Ay

tutulur. - Burada

HUSUFİ KAMER, Kamerin Şemse istikbali halinde aralarına Arz gölgesinin haylûleti demek olan ma'ru'f

Ay tutulmak ma'nasına da olabilirse de hafif kalır. Bu daha ziyade o güne mahsûs bir tecellî olmak üzere

nıra Kamerin zâil olup o şimşek çakan göze görünmez olması veya puslu, hazîn bir manzara içinde

kalması halini anlatır. Ya'ni mehtabında zevk-u safa ettiği o mahi tabân söner, puslanır, kararır görünmez

olur. 9. ﴿وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ﴾ Ve Şems-ü Kamer cem' olunur. Toplanır - Şimşek

manzarasında olduğu gibi kursı Şems ile kursı Kamer, yerlerinden oynatılarak çalkanır çalkanır bir araya

gelir. Şems ile Kamerin ictimâi ta'bir olunan mihak gecesi gibi Ay ve Güneş bir araya gelmiş ve fakat yalnız

Ay değil, Güneş de deryayı ademe dalmış, görünmez olmuş bulunur. 10.

﴿أَيْنَ الْمَفْرُوعِ﴾ Der o insan o gün ﴿يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ﴾

Sh:»5478

EYNELMEFER - nereye kaçmalı. Meferr, firar ma'nasına mimli masdardır. O fâcir insan o vakit

dehşetten kaçacak yer arar ye'sinden, şaşkınlığından böyle der. Bu, ye's ifade eden bir istifhamı inkârîdir. «

كَلَّا لَا وَزَرَ ط» Bu, ye'si tasrihtir. Maamafih şaşkınlıkla hakikî istifham da olabilir. u surette de «

كَلَّا لَا وَزَرَ ط» tarafı ilâhîden o gün cevabı redd veya bugün beyandır şöyleki: 11.

﴿كَلَّا لَا وَزَرَ﴾ hayır hayır yok bir kaçacak sığınacak yer -

VEZER, aslında ağırlık ma'nasından cebeli meni', sarp ve muhkem dağ demektir. Böyle dağlar firarîlerin

sığındıkları yerler olduğu için gerek dağ, gerek kal'a, gerek silâh gerek insan ve saire mutlaka melce',

sığınak, sığınacak yer veya er veya siper ma'nasında şâyi' olmuş turki şâirin:

لعمرك ما للفتى من وزر من الموت يدركه والكبر

Ömrüne kasem ederimki yiğite yetişecek ölümden ve ihtiyarlıktan sığınacak bir yer, bir penah yoktur.

Demekki « كَلَّا لَا وَزَرَ ط » kavli o gün eynelmefer diyen insanın sözünü hikâye olmak muhtemil

olduğu gibi o gün onu redd için yâhud bugün ihtar için doğrudan doğru kelâmı ilâhîden olmak da

muhtemildir. Şu da onu beyan zımında istînaftır: 112.

﴿إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ط﴾ rabbınadır o gün ancak karar -

MÜSTEKARR, ıstıkrar ma'nasına mimli masdardır. Karargâh ma'nasına ismi mekân da olabilir. Ya'ni o

gün her kim olursa olsun kulların sığınma kararı ancak rabbın Allah tealâyadır. Ondan kaçmak isteyenler de

o gün ondan başka sığınacak hiç bir penah bulamazlar. Son karar ona veya onun emrine varılmaktır, Diğer

bir ma'na ile, o gün insanların varacakları karargâhı Cennetmi Cehennemmi ta'yin etmek rabbına aiddir. Bu

hıtab

Sh:»5479

o gün kaçacak yer arıyan insana değil, seyyidi muhatabîn olan Resuli Ekreme, dolayısıyla de alelumum

insanlara beyanı hakikattir. 13. ﴿نَبَأُ الْإِنْسَانِ يَوْمَئِذٍ﴾ insan o gün ayıtılır; haber verilir

- ya'ni kendine haber verilir, yâhud insanın ne olduğu, hakkı neden ibaret bulunduğu hayır veya şer

anlatılır. ﴿بِمَا قَدَّمْتُمْ لِانْفُسِكُمْ وَمِمَّا أُخَّرْتُمْ﴾ Mukaddem ve muahhar yaptıklarıyla - evvel yaptığı ve sonra

yaptığı amelleriyle yâhud yaptığı, Âhîret için takdim ettiği ve yapmayıp geri bıraktığı, iyi veya kötü, hasenat

veya seyyiat bütün işleriyle anılır, anlatılır. Hisaba çekilir. İşte o vakit tam gözü açılır. Maamafih insan olana

bunları anlatmağa lüzum bile yoktur. Çünkü 14.

﴿بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ﴾ doğrusu insan kendine karşı bir basîrettir. - Bu

âyet çok şayanı dikkattir. Burada insanın tam hakikati ta'rif edilmiştir. İnsan ne yaptığını bilmeyecek bir

bedenden ibaret değil, kendine şu'uru olan kendini kendi vicdanında duyan bir basîret diye anlatılmıştırki

nefsi natıkayı iş'ar eder. İnsanın hakikati, böyle kendine karşı bir basîret olduğu için insan olan kendinde

olup biten, ya'ni ruhuna, şuuruna ilişmiş bulunan her şey'i duyar. Yaptığı bütün e'fal ve harekâtına kendi

vicdanında kendisi şahid bulunur, 15. ﴿وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ﴾ Ve her ne kadar ortaya

ma'ziretlerini sayar dökerse de: yaptığı işler hakkında, hisab ve suâl hengâmında başkalarına karşı

kendisini ma'zur göstermek için türlü ma'ziretler beyanına kalkarsa da ne yaptığını, ma'ziretlerinin doğru

olup olmadığını kendi nefsinde, kendi ruh ve vicdanında bilir. - Şu halde insanın hakikati başkasına karşı

görünen söylenen değil, onun kendi nefsinde kendi vicdanında duyduğu ne ise odur. Âhîrette Allah

yanında göreceği de ondan ibarettir. İnsan söylediği bir sözün yalan olduğunu kendisi

Sh:»5480

bilip dururken halka karşı kendisini doğru göstermek için ne kadar ma'ziret saysa dökse o kendi bilirki kendi nazarında yalancıdır. Binaenaleyh halk nazarında doğru da sayılsa hak nazarında yalancıdır. Halka iyi görünmekle, şu, bu ma'ziretler saymakla kendi vicdanında bilip durduğu hakikati değiştiremeyeceği gibi hak nazarında hiç değiştiremez. O halde halk ne söylerse söylesin, kendisi ne kadar ma'ziret serd ederse etsin insan huzuru hakta haddizatindeki hakikatiyle karşılaşacak, kendisi kendi aleyhine şahid olacaktır.

Onun için insan kendini gözetmeli, haddizatında iyi olmağa çalışmalı, kötü işler yapıp da şöyle böyle ma'ziretler saymağa kalkışmamalı, kendisini, keyfinin, temenniyatının sevkine göre değil, hak göziyle ve vicdanının bütün samîmiyetiyle dinleyip gözeterek hareket etmelidirki hakk ile nâ hakkı, hayır ile şerri iyi temyiz edebilsin. Kendi aleyhine şahid olmasın. Bu münasebetle Peygamberin kendine aid olmak üzere

buyuruluyorki 16. ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ﴾ ona dilini depretme ﴿لَتَعْجَلَ بِهِ﴾

onu ıveceksin diye - ilh... Bu âyetteki « به » zamirlerinin merci'i zâhir değildir. Hıtab, mutlak insana olsaydı

ma'ziretlerini sayıp dökmeğe kalkışan insanın nefsindekine, ya'ni vicdanındaki ne raci' olabilirdi ve şöyle

demek olurdu, ey insan, o gün hisab başında hakkın huzurunda vicdanındakini acele söyleyip de işin

içinden çıkacağım diye telâş etme, sakın, dilini bile oynatma, zira onu, o bildiklerini derleyip toplıyan sen değilsin biziz, biz onu derler toplar sana okuruz, sen yalnız bizim okuduğumuzun ardınca gel, ki o vakıt tam hakkı söylemiş, yanlışlığa düşmemiş olursun. Filvakı' bu âyetin revîşinden bu ma'nâ da anlaşılmaz değildir.

Lâkin hıtab bil'hasa Peygambere olmak ve sonra da Kur'an denilmiş bulunmak i'tibariyle bu « به »

zamirinin evvelâ, bu sırada Peygamberin kalbine nâzil olmakta bulunan Kur'ana raci' olması iktiza eder.

Zira zamirin mercii ma'nen

Sh:»5481

veya hukmen geçmiş olmak kâfi olduğu ve « أَنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ » gibi bir çok

yerlerde Kur'anın ismi geçmeden makam karînesiyle ona zamir gönderile geldiği ma'lûm olmakla beraber

burada siyakın buna bir delâleti mahsusası da vardır. Onun için tefsirler bu « به » zamirlerinin Kur'ana

raci' olduğunu beyan etmektedirler. Tirmizîde bunun sebebi nüzulünü Saıyd ibni Cübery, İbni Abbastan

şöyle rivayet eylemiştir: Kur'an nâzil olurken Resulullah iyi bellemek için dilini dudaklarını depretirdi, bunun

üzerine Allah tealâ « لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ » yi indirdi. Ah. Anlaşıyor ki Hazreti

Peygamber sallâllahü aleyhi vessellem bu Sûre nâzil olurken bilhassa bu noktada lisanını depretmiş,

acele okumak istemişti, bu âyet de bunun üzerine nâzil olmuş ve iyi zabt etmek için evvel emirde

hareketsiz dinlemek emr olunmuştur. Ya'ni Kur'an kalbine, basîretine nâzil olurken sâde dinle, acele

okumak için dilini oynatma 17. ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ çünkü bize aiddir onun

cem'i ve Kur'anı - ya'ni tamamını toplayıp Kur'an halinde tesbit ederek okutmak bizim teahhüd etmiş

olduğumuz bir iştir. Onu sana indiren okutacaktır. 18. ﴿فَإِذَا قَرَأْنَاهُ﴾ onun için biz onu

okuduğumuzda - Cibril kırâetini bitirdiğinde ﴿فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ﴾ o vakit onun okuduğunu ta'kiyb et -

ardınca peyderpey oku 19. ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ sonra beyanı da bize aiddir. Lüzûm ve

ihtiyac hasıl oldukça vücuhi beyandan biriyle muradın beyan ve izzahı da bize aiddir. İlmi usulde tafsîl

olunduğu üzere beyanın vücuhi beştir: beyanı takrir, beyanı tefsîr, beyanı tağyir, beyan tebdil, beyanı

zarurettir. Bu suretle Kur'anın bir çok âyetleri birbirlerini beyan ederler. Burada dikkate şayan olan

noktalardan birisi de şudur ki « ﴿جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ . ﴿فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ﴾ » âyetlerinde

Kur'an, isim değil, kırâet ma'hâsına

Sh:»5482

ruchan vezninde masdardır. İkincisi makrûvv ma'hâsına da olabilir. bu münasebetle burada evvelce zikr

ettiğimiz ma'nâya da bir nevi işaret vardır. Nefsine basiret olan insan her hangi mühim bir hâdise

karşısında vicdanının derinliğindeki hatıratı hakkı hakkıyla dinlemek ve kendi nefesine karşı şahid olmak için

acele etmemeli, nefsinin temayulâtını karıştırmıyarak samîmiyyet ve te'enni ile dinleyip ona göre hareket

etmelidir. Netekim « **اسْتَقْتِ قَلْبِكَ وَلَوْ افْتَاكَ الْمُفْتُونَ** = kalbine danış müftiler

sana fetva verseler bile» hadîsi şerifinde ve istihare hadîslerinde bu ma'nâ beyan edilmiş olduğu gibi «

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ إِلَىٰ بِالنَّوَافِلِ حَتَّىٰ أَكُونَ سَمْعَهُ وَ
بَصَرَهُ الخ . . .

umum için esbabı ilimden değil ise de amellerin hukmü niyyete bağlı ve niyyet umuru kalbiyyeden olduğu

ve bunda şehadeti vicdanın ehemmiyeti büyük olduğu gibi bil'hassa insan efal ve akvalinde kendi

vicdanına sadık olabilmek için ruhundaki bütün ma'lumatı ve delâili gereği gibi dinlemek ve fücürünü,

takvâsını, Allahın ilham ettiği gibi sezerek ona göre fi'liyyata girişmek dahi nûfusu mülhemenin şiarındandır.

Çünkü huzuru hakka insan onunla çıkacaktır. Ve işte bu ma'haya işaretirki bu âyetleri bu Sûrede bir istitrad

halinde bırakmıyarak evvelini âhirine tamamen yapıştırmıştır. 20. **﴿ كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ ﴾** bu da

Peygambere hitabdan sonra umuma hitabdır. Burada « **كَلَّا** » aceleyi reddir. «Hakka» ma'nâsına olduğu

da söylenmiştir. **﴿ الْعَاجِلَةَ ﴾** Pişin - ya'ni Dünya, zira mukabilinde 21.

﴿ وَتَذَرُونَ الْأَحْرَةَ ﴾ - burada kelâm tamamen Âhirete intikal etmiş bulunuyor ki Kıyametin,

ba'sin fasıl günü olan hengâmına gelmiş bulunuyor. 22. ﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ﴾ nice

yüzler o gün nedaretlidir. - Muvaffakiyyet

Sh:»5483

neş'esiyle sürur içinde ışlar parıldar. Çünkü 23. ﴿إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ rabbına nâzırdır. -

Onun cemaline bakmaktadır. Ehli sünnet bu bakışı rü'yet ma'nasiyle anlayarak Âhirette mü'minlerin

cemalullâhi rü'yetini isbat etmişlerdir. «لَنْ تَرَانِي» ye sarılan Mu'tezile de bu bakışı intizar

ma'nasına haml eylemişlerdir. Halbuki gayeye irmiyen intizarın neticesi neş'e değil, inkısarı hayal ile elem

olacağından burada sade intizar ma'nasının doğru olamayacağını anlatır. 24.

﴿وَوَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ﴾ Nice yüzler de o gün pusrarır - eleminden ekşir, kararır, pusrarır -

25. ﴿تَظُنُّ﴾ - burada zann cezmen ve yakinen anlamak ma'nasıdır. Ya'ni anlarki

﴿أَنْ يَفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ﴾ kendilerine fâkire yapılacaktır.-

FÂKİRE, büyük mûsibet dahiyei azîme demektirki amudifakârîye isabet eden, ya'ni belleri kırıp hurdühaş

eyliyen şiddet ma'nasına gelir. Ba'zıları devenin burnunu dağlamak ma'nasına fakrden geldiğini

söylemişlerdir. Birisi şiddetini, birisi de azâbın acılığını ifade eder. Lisanımızda filân iş fülânın belini kıldı ta'biri kullanılmak i'tibariyle biz buna mealde «bel kıran» demeyi muvafık bulduk. İşte Âhireti bırakıp, sonunu düşünmeyip de yalnız pîşine, Dünyaya mahabbet etmenin neticesi budur, bu beller kıran fâkiredir. Buraya kadar Kıyametin kısmen Dünyaya tealluk eden yıkım manzarasındaki dehşet sonra da Âhirete tealluk eden biri tecellii cemâle, bir tecellii celâle aid olan iki akıbet beyan olunduktan sonra hayatı Dünyanın sonu ve Âhiretin ilk kapısı ve ferdin Kıyameti demek olan ölüm ve sekeratı mevt hali tasvir olunarak Âhireti bırakıp da Dünyaya mahabbet edenlerin belini kıran fâkire Âhirete de kalmayıp Dünyadan

Sh:»5484

başladığı anlatılmak üzere buyuruluyorki: 26. ﴿كَلَّا إِذَا﴾ «كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ» ye nâzır olup âcileye mahabbetle Âhireti terkten tahzir ve mevt halini tasvirdir. ﴿بَلَغَتْ﴾ - zamiri, Dünyaya mahabbet eden nefse yâhud o karîne ile ruha raci'dir. ﴿التَّرَاقِي﴾ - Terkuvenin cem'idirki boyunun dibinden kollara doğru olan köprücük kemiklerine denir. 27. ﴿مَنْ رَاقٍ﴾ - Rak, rakî, ya'ni rukye, irvâsâ yapan, naçarlık hallerinde son bir tedbir olmak üzere muraceat edilen okuyucu, bir nefes edici

veya kavli, fi'î bir irvâsâcı demektirki ölüm halinde çağırılan cismanî veya ruhanî tabîbden, hekimden ve okuyucudan eamm olabilirse de daha ziyade ruhanî olan okuyucu da zâhirdir. İnanan da inanmıyan da son bir tesellî olmak üzere ona muraceat eder. Burada « من » bir sekte ile okunur, ki bunda lâfzî ve ma'nevî iki nükte vardır.

BİRİSİ, sekte yapılmadığı takdirde «nun», «ra» da idgamı bilâgunni yapılmak lâzım gelip «

﴿مَنْ رَاقٍ﴾ » «merrak» gibi okunmuş, ya'ni çorbacı denilmiş gibi olacağından sekte ile bu iltibâs kat'

edilmiş olur.

İKİNCİSİ de bu lâhza nefesin kesildiği bir sekte lâhzası olduğuna bir tenbih olur. O râkî çağırılır

çağırılmaz, bulunur bulunmaz o cihet başka fakat o lâhzada bu söylenir 28. ﴿وَوَظَنَّ﴾ ve sezer, anlar -

o can çekiştiren, nefesi tıkanan muhtazar o demde anlarkı ﴿أَنَّهُ﴾ o - başına gelen emrihak

﴿الْفِرَاقُ﴾ tam firaktr. - Sevgilisinden sevgili Dünyasından ve ni'metlerinden ve bütün a'zalarının

yek diğerinden elveda', elifrak diye diye hicranlar içinde ayrıldığı

tam ayrılıktır. O dem o bunu anlamış 29. ﴿وَأَلْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ﴾ ve sak saka

dolaşmıştır. - Ölüm acisiyle el ayak karışmış, bacak bacağa dolaşmıştır. 30.

﴿إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ﴾ .

MESAK da sevk ma'hasına mimli masdardır. Ya'ni o gün kişi yakalanır, başka birine değil, ancak

rabbına sevk edilir. Hisabı görülmek, cezası verilmek üzere cebren ve kahren onun huzuruna götürülür.

İşte Dünyanın sonu. Bu Âhireti bırakıp da pişin Dünyayı sevenlerin halâs ve visal neş'esiyle gülümsedikleri

bu lâhza Dünya mahabbetine sargın ruhlar için böyle elîm bir firak, nihayetsiz bir hicran, ebedî bir

sürgündür. Evet o gün o can her şeyden ayrılıp yalnız rabbına sevk edilecektir, ya Muhammed!

﴿٣١﴾ فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ
﴿٣٣﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٤﴾ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ
﴿٣٥﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٦﴾ أَيْحَسِبُ الْإِنْسَانُ أَنْ
يُتْرَكَ سُدًىٰ ﴿٣٧﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٨﴾ ثُمَّ
كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٩﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ

وَالْأَنْثَىٰ ﴿٤٠﴾ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴿٤١﴾

Sh:»5486

Meali Şerifi

Fakat o ne sadaka verdi ne namaz kıldı 31 Ve lâkin yalan dedi ve döndü 32 Sonra da gerneşe gerneşe ehline gitti 33 Gerekir sana o belâ gerek 34 Evet, gerekir sana o belâ gerek 35 Sanır mı insan muhmel bırakıla 36 Değilmiydi bir nutfe dökülen menîden? 37 Sonra bir aleka, oldu derken biçimine koydu, derken tesviye etti de 38 Yapdı ondan da iki eşi: erkek ve dişi 39 O, ölüleri diriltmeye kadir değil mi? 40

31. ﴿فَلَا صَدَّقَ﴾ - Bunu ekser müfessirîn iyman ma'nasına tasdîkten olmak üzere tefsîr

etmişlerdirki zâhiri de budur. Lâkin Ebu Hayyanın dediği gibi ba'zıları da sadakadan olarak, sadaka

vermedi diye tefsîr etmişlerdirki bunda ziyade bir ma'na var. Evvelkinde « وَلَٰكِنْ كَذَّبَ » mücerred

te'kit gibi kalmış olacağından bu ma'na daha faydalıdır. Ve evvelki Sûredeki «

لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نَطْعُمُ الْمَسْكِينِ » mazmununa da

mutabıktır. Çünkü tasdik, tesadduk ma'nasına da gelir. İkisinde de bunun «fa» ile yukarıya rabtı şu
mazmunu ifade yer: fakat o Dünya zevk ve mahabbetine dalıp da nihayet böyle rabbına sevk olunacak
olan ve ne zaman o Kıyamet günü diyen o fâcir can, ne yüzle rabbına varacak? Çünkü o Dünyada ilerisini
ne tasdik etti, ne Allah için bir amel işledi, ne sadaka verdi, ne namaz kıldı, ve lâkin Allahı, Peygamberi
Kur'anı, Âhireti inkâr etti yalan dedi ve hakka karşı arkasını döndü tâatta bulunmadı. Sonra da bununla
iftihar ederek gerneşe gerneşe, kurula kurula ehline, evine veya iline keyif çatmaya gitti. Şimdi bu adam
sonunda Dünyadan uzak bir hicran ile varacağı rabbına ne yüzle varacak? Şübhe yokki bu adam o gün
gülecek yüzlerden değil. Kendilerine fâkire yapılacak, belleri kırılacak, belâsını bulacak pusarık; kara
yüzlülerdendir. Bu âyetlerin iycaz içinde bu ma'nalara daha revnaklı delâletleri vardır. Onun için o
gibilere

Sh:»5487

şöyle buyuruluyor: 35. ﴿أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ﴾ - Arabcada «أَوْلَىٰ لَكَ» ta'biri

Türkçemizde «gerekti sana bu belâ oh olsun» demek gibi bir duâ ve teşeffî makamında kullanılır.

Ma'lûmumuz olan «أَوْلَىٰ» dan «وَيْلٌ» evlâ ve elyaktır sana o veyl ü helâk» ma'nasıdır. Ba'zıları

da bu « أَوْلَىٰ لَكَ الْوَيْلُ » nın « أَوْلَىٰ » kelimesinden maktûb olarak en büyük veyl başına

olsun demek olduğunu söylemişlerdir. Bu âyetin Ebu cehil hakkında nâzil olduğu rivayeti geçmişti.

Maamafih mazmunun emsaline de şumulü zâhir olduğunda şübhe yoktur. 36.

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى﴾ -

SÜDÂ, mühmel, teklifsiz, başı boş, kendi keyfine bırakılmış ilişiksiz demektir. 37.

﴿أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً خ...﴾ - Mezkûr zannın butlânını isbat ile hatimeye ihzardır.

﴿أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ﴾

Bu Sûre okunduğu zaman Âhirinde « بَلَىٰ » denilmesi, Velmürselâtü âhirinde « أَمَّا بِاللَّهِ »

denilmesi «Vettîni vezzeytuni» nin âhirinde « الشَّاهِدِينَ مِنْ ذَلِكُمْ »

» denilmesi Resulullahdan Ebu Hüreyre hadîsiyle, Ahmed, Ebu Davud, Hâkim, Beyhekî gibi muhaddisîn ve

müfessirîn tarafından rivayet edilmiştir.

